Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

Journal of Islamic Crafts, 2025; 9 (2): 143-163

Journal of Islamic Crafts

DOI: http://dx.doi.org/10.66224/jic.9.2.423

Original Paper Open Access

Typography as Image: Analysis of Discursive Oppositions in the Uljaytu's Coins with Emphasis on Greimas' Semiotics Method

Ali Javaher[1], Nezamudin Emamifar[2,*], Hamidreza Shairi[3]

1. PHD Candidate, Faculty of Applied Arts, Science and Research Branch Azad Islamic University, Tehran, Iran
2. Associate Professor, Department of Art, Faculty of Art, Shahed University, Tehran, Iran
3. Professor, French Language Department, Faculty of Languages, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Received: 2025/10/21 Accepted: 2025/12/25

Abstract

Coins of the Ilkhanid Sultan Muhammad Khodabandeh (Uljaytu) transcended their economic function. These coins served as influential media through which the government displayed and managed its discursive system of power, identity, and religion. The primary question of this research is how the fundamental tensions of that period including the conflict between the Mongol roots of the rulers and the inclination toward an Iranian-Islamic identity, as well as the clash between tradition and innovation are reflected and managed in the inscriptions (typography and designs) on these very coins. The aim is to examine the semiotic analysis of these oppositions as constitutive components of the governing discursive system, expressed through both script and image. The methodology is qualitative, advancing based on Greimas's semiotic theory, relying on narrative analysis and the semiotic square model. Five silver coins minted in Tabriz from the years 709, 710, and 714 AH were selected as key samples and meticulously examined. The data included precise images of the coins as well as library resources, which were processed and analyzed according to the Greimassian semiotic approach. The findings reveal a three-phase narrative of this transformation. In the initial years (709-710 AH), the coins simultaneously maintained two contradictory aspects: the Uighur script on one side and Shiite texts on the other. This intentional duality indicates the government's cautious strategy at the outset. Subsequently, emotional symbols such as intertwined heart motifs reinforced the affective charge of the message. However, in the final phase (714 AH), no trace of the Uighur script remains. Uniform Shiite texts and regular geometric designs, such as seven-petaled flowers, constitute a consolidated and unified discourse. The fundamental conclusion is that the coins were not merely passive mirrors of developments but rather an active arena for displaying and ultimately mastering tensions in favor of the official narrative of power. This process reveals the Ilkhanids' intelligent strategy for consolidating their new legitimacy through integration with Iranian-Islamic culture.

Keywords:

Semiotics, Ilkhanid Coins, Uljaytu, Discourse of Power, Discursive Oppositions, Narrative Analysis

* Corresponding Author: emamifar@shahed.ac.ir

©2025 by the Authors.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

Introduction

Throughout history, coins have served purposes far beyond mere buying and selling. They are like small, enduring notebooks containing the beliefs, identity, and political struggles of the Ilkhanid era. When the Mongols ruled over Iran (7th-8th centuries AH), these metal coins were the stage for a profound transformation a space where conquerors with ancient, nomadic traditions gradually merged into the heart of Persian-Islamic civilization. Among these, the coins from the reign of Sultan Muhammad Khodabandeh, Uljaytu (703-716 AH), hold a special place. They were minted concurrently with one of his most significant decisions: the official shift of the state religion from Sunni to Shi'a Islam in 709 AH. These coins not only announced this religious transformation but also bore witness to the complex efforts of the Ilkhans to redefine their identity and legitimacy (Blair, 1986; Komaroff, 2007).

To date, researchers of Ilkhanid coins have primarily focused on their external classification, dating, and extracting names and political dates from them. While such work is valuable, it has been rare to view a coin as a "complete text" ; a text containing both script and imagery and then delve into the discourse of power embedded within it. Meanwhile, new approaches in semiotics and semantics, focusing on the dynamism of meaning and the role of contradictions in the discourse system, provide clear tools for exploring the hidden layers of such works (Greimas & Courtes, 1984). From this perspective, script and imagery on a coin are not separate entities but together form an integrated communicative device that can be termed the "discourse of image and script" of power.

In the present article, we argue that Uljaytu's coins were not merely a simple mirror of religious change or a propaganda tool. Rather, they were an active arena for displaying and managing the principal conflicts of their time, such as "Mongol roots versus Iranian-Islamic identity," "tradition versus innovation," and "earthly power versus heavenly legitimacy." Accordingly, this research investigates how these oppositions are represented, blended, or even erased in the scripts and images of the coins. By doing so, it aims to clarify the hidden logic of legitimation and the difficult process of identity formation for a state in transition. Therefore, the main objective of this inquiry is to conduct a semiotic-semantic analysis of the discursive oppositions in the inscriptions on Uljaytu's coins, focusing on specimens minted in Tabriz. The key question of this article is: How, and through what mechanisms, did the discourse of power during Uljaytu's reign, via the precise interplay between script and imagery on coins, manage, modulate, and ultimately guide the era's identity-based and ideological tensions and conflicts toward a stable and enduring pattern?

Materials and Methods

This study adopts a qualitative-interpretive approach utilizing the framework of Greimas's structural semiotics. The aim is to analyze the semantic layers and discursive oppositions in Ilkhanid coins as a composite text of image and script. This approach facilitates an understanding of the dynamics of meaning and the strategies of power representation within a specific historical context. The study population consists of all coins minted during the reign of Uljaytu (AH 703–716). Five silver coins minted in Tabriz in the years AH 709, 710, and 714 were selected through purposive sampling based on criteria such as mint location and date, image clarity, and discursive diversity.

Primary data comprise high-resolution images from the archives of the National Museum of Iran and the Azerbaijan Museum. Secondary data were extracted from library resources and reputable articles.

Data analysis was conducted in four stages:

1.Systematic description of the physical, textual, and visual characteristics of each coin.

2.Narrative analysis based on Greimas's actantial model.

3.Identification of discursive oppositions using the semiotic square and a three-dimensional analysis (cognitive, affective, and event-based).

4.Combinatorial analysis of the samples and inference of historical trends in discursive change.

Results

The semiotic square reveals that the oppositions in Uljaytu's coins are not a conflict, but an architecture of balance. Sanctity legitimizes power; power enacts sanctity. Secularity allows the coins to connect with Mongol culture; the divine constraint safeguards power from dissolution. Each coin is a multilayered text that simultaneously reflects faith, solidifies authority, and records history.

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

Discussion

Examining Uljaytu's coins from a semiotic analytical perspective reveals an image far beyond a mere collection of historical artifacts. Within the sensitive context of religious change and the redefinition of Ilkhanid identity, these coins transformed into intelligent, multi-layered media that simultaneously performed several distinct functions, such as declaring new legitimacy, managing cultural transition, and establishing discourse with diverse audiences. What might initially appear as merely a collection of designs and inscriptions is, in fact, a coherent system of meaning meticulously designed and executed.

The analysis demonstrates that these coins narrate a dynamic, phased evolution of power. In the initial years following the religious change (coins from 709 and 710 AH), they created a dual, even seemingly contradictory, space. On one hand, by retaining the Uighur script and emphasizing phrases like "lillāhi al-amr" (Authority belongs to God), they maintained a connection with the Mongol political tradition. On the other hand, by incorporating declarations of monotheism and allegiance (tawḥid and walayah) and extensive benedictions upon the Ahl al-Bayt, they laid the foundations for new religious legitimacy. This intentional coexistence indicated a policy of caution and inclusion of all factions at the outset.

However, just a few years later, in the coins of 714 AH, we witness the complete consolidation of the new discourse. The Uighur script has vanished entirely, replaced by uniform and explicit Shi'ite texts, and the motifs have shifted from symbolic and emotional designs, such as intertwined hearts, toward geometric and numerical order seen in six- and seven-petaled flowers. This transition from a "cautious combination" to "decisive unity" signifies the completion of the process of institutionalizing a Shi'ite identity within the framework of Ilkhanid governance.

Conclusion

Based on data analysis, it can be argued that on a deeper level, the coins succeeded in addressing the different dimensions of human existence in their era namely intellect, emotion, and a sense of historical belonging by simultaneously employing three discursive systems: the cognitive (through religious texts), the affective (through symbolic motifs), and the event-based (through the recording of time and place). They were not merely instruments of trade but functioned as fluid, miniature propagandistic booklets that replicated and institutionalized the new political-religious order across the vast geography of the Ilkhanid realm. This study once again demonstrates that numismatics is a science that transcends material classification and can serve as a key to unlocking an understanding of communication strategies, legitimacy crises, and the complex processes of identity formation in history

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

هنرهای صناعی اسلامی، ۱۴۰۴؛ ۹ (۲): ۱۶۳-۱۴۳

هنرهای صناعی اسلامی

DOI: http://dx.doi.org/10.66224/jic.9.2.423

مقاله پژوهشی

دسترسی آزاد

خط به‌مثابه تصویر: تحلیل تقابل‌های گفتمانی در سکه‌های اولجایتو با تأکید بر روش نشانه-معناشناختی گریماس

علی جواهر[۱]، نظام‌الدین امامی فر[۲*]، حمیدرضا شعیری[۳]

۱. دانشجوی دکتری، گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. دانشیار، گروه هنر، دانشکده هنر، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

۳. استاد، گروه زبان فرانسه، دانشکده زبان، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۷/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۴

چکیده

سکه‌های ایلخانی سلطان محمد خدابنده (اولجایتو) فراتر از کارکرد اقتصادی عمل کرده‌اند. عملکرد این سکه‌ها در واقع همانند رسانه‌ای تأثیرگذار بوده که حکومت از طریق آن‌ها نظام گفتمانی قدرتی، هویتی و دینی خود را به نمایش گذاشته و در زمان خود مدیریت کرده است. پرسش اصلی این پژوهش آن است که چگونه تنش‌های بنیادین آن دوره از جمله کشمکش بین ریشه‌های مغولی حاکمان و گرایش به هویت ایرانی-اسلامی، و نیز تضاد بین سنت و نوآوری در کتیبه‌ها (نوشته‌ها و نقش‌ها) روی همین سکه‌ها بازتاب یافته و مهار شده‌اند. هدف، بررسی نشانه‌شناختی این تقابل‌ها به‌عنوان اجزای شکل‌دهنده‌ی نظام گفتمانی حاکمیتی است که با خط و با تصویر بیان می‌شود. روش کار بر پایه‌ی نظریه‌ی نشانه-معناشناسی گریماس پیش رفته و با تکیه بر تحلیل روایت و مدل مربع معنایی، پنج سکه‌ی نقره از ضرب تبریز مربوط به سال‌های ۷۰۹، ۷۱۰ و ۷۱۴ قمری، به‌عنوان نمونه‌های شاخص انتخاب و با دقت بررسی شدند. داده‌ها شامل تصاویر دقیق از سکه‌ها و نیز منابع کتابخانه‌ای بودند که براساس رویکرد نشانه-معناشناختی گریماس پردازش و تحلیل گردیدند. یافته‌ها روایت سه‌گانه‌ی این تحول را نشان می‌دهند که در سال‌های نخست (۷۰۹-۷۱۰ ق)، سکه‌ها دو چهره‌ی متضاد، از یک سو خط اویغوری و از سوی دیگر متون شیعی، را همزمان حفظ می‌کنند. این دوگانگی عمدی، نشان از راهبرد احتیاط‌آمیز حکومت در آغاز راه دارد. سپس، نمادهای احساسی مانند نقش قلب‌های درهم‌تنیده، بار عاطفی پیام را تقویت می‌کنند، اما در مرحله‌ی پایانی (۷۱۴ ق)، دیگر اثری از خط اویغوری نیست. متون یکدست شیعی و نقوش هندسی منظمی مانند گل‌های هفت‌پر، گفتمانی یکپارچه و تثبیت‌شده را تشکیل می‌دهند. نتیجه‌ی بنیادی این است که سکه‌ها تنها آینه‌ی تحولات نبوده‌اند، بلکه عرصه‌ای فعال برای نمایش و در نهایت مهار تنش‌ها به سود روایت رسمی قدرت بوده‌اند. این روند، استراتژی هوشمندانه‌ی ایلخانان را برای تثبیت مشروعیت جدید خود از طریق پیوند با فرهنگ ایرانی-اسلامی آشکار می‌کند.

واژگان کلیدی

نشانه-معناشناسی، سکه‌های ایلخانی، اولجایتو، گفتمان قدرت، تقابل‌های گفتمانی، تحلیل روایی

*مسئول مکاتبات: emamifar@shahed.ac.ir

©2025 by the Authors.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

۱. مقدمه

سکه‌ها در تاریخ، تنها برای خرید و فروش نبوده‌اند. سکه‌های ایلخانی همچون دفترچه‌های کوچک و ماندگاری هستند که باورها، هویت و کشمکش‌های سیاسی روزگار ایلخانیان را در خود جای داده‌اند. وقتی مغولان بر ایران فرمانروایی می‌کردند (سده‌های هفتم و هشتم قمری)، این سکه‌های فلزی صحنه‌ی یک دگرگونی بزرگ بودند؛ جایی که فاتحانی با آیین‌های کهن و کوچ‌نشینی، رفته‌رفته در دل تمدن ایرانی– اسلامی حل می‌شدند. در این میان، سکه‌های زمان سلطان محمد خدابنده، اولجایتو (۷۰۳ تا ۷۱۶ قمری)، جایگاهی ویژه دارد. چرا که همزمان با یکی از مهم‌ترین تصمیمات او یعنی تغییر دین رسمی حکومت از سنی به شیعه در سال ۷۰۹ قمری ضرب می‌شدند. این سکه‌ها، نه‌تنها خبر این تحول دینی را می‌دادند، بلکه گواه کوشش‌های پیچیده‌ی ایلخانان برای تعریف دوباره‌ی هویت و مشروعیت خود بوده‌اند (Blair, 1986, p. 305 ; Komaroff, 2007, p. 126).

تاکنون، پژوهشگران سکه‌های ایلخانی بیش‌تر به طبقه‌بندی ظاهری، تاریخ‌گذاری و استخراج نام‌ها و تاریخ‌های سیاسی از روی آن‌ها پرداخته‌اند . هرچند این کارها سودمند بوده، اما کم‌تر پیش آمده که سکه را به چشم یک «متن کامل» نگاه کنیم؛ متنی که هم نوشته دارد و هم نگاره، و سپس به درون نظام گفتمان قدرت در آن بپردازیم. این در حالی است که رویکردهای تازه در نشانه‌شناسی و معناشناسی، با توجه به پویایی معنا و نقش تضادها در نظام گفتمان، ابزارهای روشنی برای کاوش در لایه‌های پنهان چنین آثاری به دست می‌دهند (Greimas & Courtes, 1984, p. 128). از این نگاه، خط و نقش روی سکه دو چیز جدا از هم نیستند، بلکه با هم یک دستگاه ارتباطی یکپارچه را می‌سازند که می‌توان از آن به «گفتمان تصویر و خط» قدرت تعبیر کرد.

در مقاله‌ی پیش رو سکه‌های اولجایتو تنها آینه‌ی یک تغییر ساده‌ی دینی یا عنصری تبلیغاتی نبوده‌اند. بلکه، صحنه‌ای فعال برای نمایش و مدیریت کشمکش‌های اصلی زمانه‌ی خود مانند «ریشه یمغولی در برابر هویت ایرانی–اسلامی»، «کهنگی در برابر نوآوری»، و «قدرت زمینی در برابر حقانیت آسمانی» بوده‌اند. پژوهش حاضر بر این اساس به مطالعه‌ی چگونگی تقابل‌ها در نوشته‌ها و نگاره‌های سکه‌ها، که با هم آمیخته یا حتی حذف شده‌اند می پردازد، آن‌گاه منطق پنهان مشروعیت‌سازی و فرآیند دشوار هویت‌یابی حکومتی در حال دگرگونی را روشن‌تر می کند. از این رو، هدف اصلی این جستار، تحلیل نشانه–معناشناختی تقابل‌های گفتمانی در نوشته‌های روی سکه‌های اولجایتو با تمرکز بر نمونه‌های ضرب‌شده در تبریز است. پرسش کلیدی مقاله از این قرار است: گفتمان قدرت در دوره‌ی اولجایتو، چگونه و با چه سازوکاری، از طریق کنش‌های دقیق میان خط و نقش روی سکه‌ها، تنش‌ها و کشمکش‌های هویتی و ایدئولوژیک این دوره را مهار کرده، تعدیل نموده و در پایان به‌سوی الگویی ثابت و پایدار رهنمون ساخته است؟

۲. پیشینه‌ی پژوهش / چارچوب نظری

در مسیر نخست، پژوهش‌های بنیادینی مانند کار پطروشفسکی (۱۳۶۳) و اسمیت (۱۳۶۶) با تمرکز بر جنبه‌های تاریخی، اقتصادی و اداری، بستر ضروری برای شناخت این دوره را فراهم کردند. در سطحی تخصصی‌تر، بلر (۱۹۸۶) با ارائه‌ی تحلیل سبک‌شناختی نظام‌مند، ابزاری دقیق برای تاریخ‌گذاری و شناسایی ضرابخانه‌ها ایجاد کرد. این مطالعات، سکه را عمدتاً به عنوان «سند» می‌دیدند. در دو دهه‌ی اخیر، با گسترش رهیافت‌های میان‌رشته‌ای، نگاه به سکه‌ها به‌مثابه «رسانه» تقویت شده است. نظریان و همکاران در مقاله‌ی *مطالعه‌ی باستان‌شناختی سکه‌های ایلخانی*، چاپ‌شده در مجله‌ی مطالعات باستان شناسی در سال (۱۴۰۲) به داده‌های تاریخی سیاسی, فرهنگی, هنری و اقتصادی به صورت مستندنگاری دقیق و توزین و خوانش سطح سکه پرداخته‌اند. در مقاله‌ی دیگری از محمودی و مهدوی با عنوان *خوانش آیکونوگرافیک عناصر بصری حاکم بر نقوش سکه‌های دوره‌ی ایلخانی*، در مجله‌ی باستان‌شناسی در سال (۱۳۹۹) به خوانش آیکونوگرافیک نقوش و عناصر بصری سکه‌های مغول ایلخانی می‌پردازند و نعمتی و باغ شیخی در سال (۱۴۰۲) در مقاله‌ای با عنوان *بررسی سکه‌های ایلخانی موجود در موزه‌ی ملی باغ فین کاشان*، در مجله‌ی پیکره، قاب‌های تزیینی هندسی متشکل از دایره، نقوش گیاهی، اجرام آسمانی و نقوش با کاربری تمغا، از جمله نمودهای بصری به‌کاررفته در این سکه‌ها را بررسی می‌کنند. در مقاله‌ی *تحلیل نماد پرنده در سکه‌های دوره ایلخانی از منظر گفتمان مذهب بر اساس الگوی اروین پانوفسکی*، در مجله‌ی مطالعات هنرهای اسلامی، بیروتی و همکاران (۱۴۰۰) به نقش‌مایه‌های پرندگان روی سکه‌ها همراه با شهادتین ضرب گردیده پرداخته و دوران اسلامی را که طی آن گرایش‌های مذهبی به صورت قوی‌تری در قالب شعائر اسلامی، آیات و اسامی خلفای راشدین در کنار نقوش پرندگان آمده‌اند، مورد بررسی قرار داده‌اند. در اثر مرجع کوماروف (۲۰۰۷) نشان داده شده که اشیایی چون سکه، در فرآیند مذاکره‌ی هویت و انتقال ایدئولوژی نقش فعالی دارند. مطالعه‌ی پنتز (۱۹۹۲) نیز به‌طور خاص بر رابطه‌ی تغییر مذهب اولجایتو و تحولات کتیبه‌نگاری سکه‌های او متمرکز شد. با این حال، این پژوهش‌ها عموماً به توصیف تغییرات بسنده

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]

Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

کرده و کم‌تر به تحلیل ساختار نظام‌مند معنا و منطق درونی گفتمان پرداخته‌اند. این‌جاست که نظریه‌ی نشانه–معناشناسی ساختارگرا، به‌ویژه چارچوب گریماس، به‌عنوان مکملی کارآمد وارد می‌شود. این چارچوب، با ابزارهایی مانند «مربع معنایی» و تحلیل روایی، امکان واکاوی تقابل‌های بنیادین و سازوکار تولید معنا را در متون ترکیبی (تصویر و خط) فراهم می‌کند. بسط این نظریه به حوزه‌ی نشانه‌شناسی تصویر، توسط پژوهشگرانی چون فلوش (۲۰۰۰)، ظرفیت آن را برای تحلیل آثار بصری خطی مانند سکه افزایش داده است.

شکاف پژوهشی که این مقاله درصدد مرتفع‌کردن آن است، فقدان تحلیلی نظام‌مند است که با تکیه بر این چارچوب نظری یکپارچه، نشان دهد گفتمان قدرت در سکه‌های اولجایتو چگونه از تعامل حساب‌شده‌ی عناصر کلامی و غیرکلامی ساخته شده و این گفتمان در گذر زمان، چگونه تنش‌های هویتی آن عصر را مدیریت کرده است.

۳. روش پژوهش/ مواد و روش‌ها

این پژوهش با رویکرد کیفی–تفسیری و با استفاده از چارچوب نشانه–معناشناسی ساختارگرا گریماس انجام شده است. هدف، تحلیل لایه‌های معنایی و تقابل‌های گفتمانی در سکه‌های ایلخانی به‌مثابه متن ترکیبی تصویر و خط می باشد. این رویکرد، امکان درک پویایی معنا و استراتژی‌های بازنمایی قدرت را در یک بافت تاریخی مشخص فراهم می‌آورد.

جامعه‌ی آماری مورد مطالعه، کلیه‌ی سکه‌های اولجایتو (ضرب سال‌های ۷۰۳–۷۱۶ ه.ق) می‌باشند. پنج سکه‌ی نقره، ضرب تبریز از سال‌های ۷۰۹، ۷۱۰ و ۷۱۴ قمری، به روش نمونه‌گیری هدفمند و بر اساس معیارهایی چون مکان و تاریخ ضرب، وضوح تصویر و تنوع گفتمانی انتخاب شدند.

داده‌های اولیه شامل تصاویر با وضوح بالا از آرشیو موزه‌ی ملی ایران و موزه‌ی آذربایجان می‌باشند. داده‌های ثانویه نیز از منابع کتابخانه‌ای و مقالات معتبر استخراج شدند.

تحلیل داده‌ها در چهار مرحله انجام شده‌اند:

۱. توصیف نظام‌مند ویژگی‌های فیزیکی، متنی و تصویری هر سکه.

۲. تحلیل روایی بر اساس الگوی کنش‌گرای گریماس.

۳. شناسایی تقابل‌های گفتمانی با استفاده از مربع معنایی و تحلیل سه‌بعدی شناختی، احساسی و رخدادی.

۴. تحلیل ترکیبی نمونه‌ها و استنتاج روندهای تاریخی تغییر گفتمان.

٤. معناشناسی(Semantics)

فرآیند تحلیل معناشناختی آثار دیداری نیازمند چارچوب‌های نظری منسجم با قواعد تحلیلی دقیق و روش‌های بینارشته‌ای پیچیده‌تری حاصل می‌گردد (Crystal, 2008, p. 428; صفوی، ۵۷،۱۳۹۴).

از معناشناسی در چارچوب‌های نظری نوین تعاریف متعددی ارائه شده است. به‌طور سنتی، معناشناسی دانشی تعریف می‌شد که «به پیدایش معنا و سیر پیشرفت و دگرگونی‌های آن می‌پردازد و روابط معنایی بین مفاهیم مختلف را شناسایی می‌کند» (پالمر، ۱۳۷۶،۲۵). با این حال، این تعریف بیش‌تر بر رویکرد تاریخی معنا متمرکز است و از تحلیل همزمانی نظام‌های پیچیده‌ی معنایی غافل می‌ماند.

در تحولی اساسی، با ظهور ساختارگرایی، معناشناسی به‌عنوان «شاخه‌ای از زبان‌شناسی که به مطالعه‌ی نظام‌مند معنا در الگوهای زبانی می‌پردازد» تعریف شده است (Lyons, 1977, p.11). در این چارچوب، معنا نه ذاتی و مطلق، بلکه نسبی و رابطه‌ای است و در شبکه‌ای از تقابل‌ها و روابط مثل هم‌معنایی، تضاد، شمول تعریف می‌شود. این رویکرد، پایه‌گذار معناشناسی ساختاری شد که اوج آن در نظریه‌ای مانند مربع معنایی گرماس (Greimas, 1966) تجلی یافت. در این مدل، معنا از طریق تقابل‌های دوگانه و روابط منطقی بین آنها (تضاد، تناقض، تلازم) تولید و تحلیل می‌شود ابزاری که برای تحلیل گفتمان‌های پیچیده‌ای چون کتیبه‌های سلطنتی ایدئولوژیک بسیار کارآمد است (Greimas & Rastier, 1968, pp. 86-90; یورگنسن ، ۱۳۸۹، ۱۲۰).

همزمان، در سنت زبان‌شناسی نقش‌گرا، معناشناسی به بررسی نقش و کارکرد عناصر زبانی در بافت گفتمان معطوف شد.

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

همان‌گونه که (ثمره، ۱۳۹۵ ص ۱۰۹) اشاره می‌کند، معناشناسی بررسی نقش کلمات در انتقال معناست. این دیدگاه در معناشناسی نقش‌گرای نظام‌بنیاد هلیدی (Halliday, 1985) بسط یافت، که در آن معنا در سه فرانقش اندیشه‌ای (بازنمایی تجربه)، بینافردی (تعامل و وضعیت اجتماعی) و متنی (سازمان پیام) و در تعامل با بافت موقعیت تولید می‌شود (Halliday & Matthiessen, 2014, p. 31). این رویکرد برای تحلیل کتیبه‌هایی که همزمان کارکرد ایدئولوژیک (بینافردی)، بازنمایی واقعیت (اندیشه ای) و سازمان متن (متنی) دارند، بسیار قوی است.

در دهه‌های اخیر، با چرخش شناختی در علوم انسانی، معناشناسی شناختی ظهور یافته که بر نقش ذهن، تجربه‌ی بدنی و استعاره‌های مفهومی در شکل‌گیری معنا تأکید می‌ورزد (Lakoff & Johnson, 1980, p.137). در این الگو، معنا نه در «متن» به‌تنهایی، بلکه در تعامل ذهن انسان با جهان و از طریق طرح‌واره‌های تصویری (Image Schemas) ساخته می‌شود (Evans & Green, 2006, p. 190). این دیدگاه می‌تواند تحلیل جنبه‌های تصویری و استعاری خط در سکه‌ها مثلاً، «خط به‌مثابه تصویر قدرت» را غنا بخشد و نشان دهد چگونه مفاهیم انتزاعی از طریق استعاره‌های ملموس تجسم می‌یابند.

با توجه به این تحولات نظری، معناشناسی امروز را باید دانشی چندپارادایمی و بینارشته‌ای دانست که هدف نهایی آن، کشف قواعد حاکم بر تولید، سازمان‌یابی و تفسیر معنا در هر نظام نشانه‌ای است. این علم، اساس روش‌مند ترجمه، تفسیر و تحلیل انتقادی متون را شکل می‌دهد و از مرزهای زبانِ محض فراتر رفته، به ابزاری اساسی در نشانه‌شناسی اجتماعی و تحلیل گفتمان تبدیل شده است (Fairclough, 2003, p. 14; یارمحمدی، ۱۳۸۳، ۴۵).

٤-١. ساختار روایت و رویکردهای تحلیل معناشناختی

شناخت ساختار درونی روایت، یکی از محوری‌ترین مؤلفه‌ها در مطالعه و تحلیل روایت‌شناسی محسوب می‌شود. روایت در گسترده‌ترین معنای خود، اصطلاحی عام است که به هرگونه بازنمایی منسجم و مرتبط از رخدادها اطلاق می‌گردد، خواه در قالب قصه، داستان یا حکایت (شمیسا، ۱۵،۱۳۸۳). در تعریف فنی‌تر، روایت (Narrative) به هر بیان منظم یا نثری گفته می‌شود که شامل حادثه، شخصیت و نقل گفتار و کنش‌ها باشد (داد، ۵۳،۱۴۰۳) بر این اساس، شعر روایی به شعری غیرنمایشی اطلاق می‌شود که در آن شاعر به بازگویی داستانی می‌پردازد (میرصادقی، ۹۸،۱۳۸۸).

با این حال، از منظر معناشناسی و روایت‌شناسی نوین، مفهوم روایت تنها به نقل داستان محدود نمی‌شود؛ بلکه مقوله‌ی معرفت‌شناختی بنیادینی است که شیوه‌های سازمان‌یابی تجربه‌ی انسانی را شکل می‌دهد (Ricœur, 1984, p. 52). به عبارتی، روایت‌شناسی را می‌توان شاخه‌ای از معناشناسی دانست که به بررسی ساختارهای نظام‌بخش ادراک روایتی ما از جهان می‌پردازد. یکی از ارکان اصلی چنین ادراکی، مفهوم تغییر است. از این رو، در هر برنامه‌ی روایتی، میان دو وضعیت آغازین و پایانی، یک وضعیت انتقال یا تبدیل (Transformation) قرار دارد (معین، ۱۱۸،۱۳۸۷-۱۱۹).

نظریه‌پردازان روایت، روش‌های متعددی را برای شناسایی عناصر ساختاری و چگونگی ترکیب آن‌ها ارائه کرده‌اند. در این میان، ساختارگرایان نقش محوری داشته‌اند. بنیان‌های نقد ساختاری قصه‌های عامیانه، بیش از هر چیز مرهون پژوهش‌های ولادیمیر پراپ، فرمالیست روس، است (اسکولز، ۹۱،۱۳۹۸).

پراپ در اثر کلاسیک خود، *ریخت‌شناسی قصه‌های پریان* (۱۹۲۸)، روایت را متنی می‌داند که تغییر حالت از وضعیتی متعادل به نامتعادل و سپس بازگشت به تعادل را بازمی‌نماید. او این تغییر وضعیت محوری را رخداد (Function) نامید. رویکرد پراپ، ریخت‌شناختی (Morphological) بود؛ بدین معنا که قصه‌ها را بر اساس قواعد صوری و روابط میان واحدهای تشکیل‌دهنده‌شان (پراپ، ۳۰،۱۴۰۱) توصیف و طبقه‌بندی می‌کرد. این واحدها، همان کارکردهای ثابت شخصیت‌ها هستند که ستون فقرات روایت را می‌سازند.

٤-٢. روایت‌شناسی گریماس

ا. ج. گریماس از جمله نظریه‌پردازانی است که کار خود را با اتکا بر دستاوردهای ریخت‌شناسی پراپ بنا نهاد، اما از محدوده‌ی ژانر قصه‌های پریان فراتر رفت و کوشید «دستور زبان جهانی» برای تولید معنا در روایت ارائه دهد. شهرت عمده‌ی گریماس پس از انتشار آثارش در «معناشناسی ساختاری» شکل گرفت.

روش روایت‌شناسی گریماس با اصول روش‌شناختی معناشناسی ساختاری همخوان است. وی معتقد است در فرآیند تحلیل متن، باید به کشف نظام معنایی زیرین آن نائل آمد، زیرا ساختارهای دلالت به‌طور کامل قابل تقطیع به واحدهای رابطه‌مند هستند (احمدی،

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

۱۶۲-۱۶۱،۱۴۰۳). این دیدگاه، به «الگوی زایشی معنا» مشهور است. طبق این الگو، برای فهم معنا، باید قواعد حاکم بر تولید متن را درک کرد؛ متنی که بر اساس اصول بنیادین شکل گرفته و طی فرآیندی تحلیلی، این اصول و معنای نهفته در آن کشف می‌شود.

بر این اساس، ما با نظام‌های گفتمانی مختلفی روبرو هستیم که با توجه به ویژگی‌های نشانه-معنایی حاکم بر آن‌ها، به سه حوزه‌ی کلی تقسیم می‌شوند:

۱. نظام گفتمانی شناختی: مربوط به بازنمایی دانش و باورها.

۲. نظام گفتمانی احساسی: مرتبط با عواطف و هیجانات.

۳. نظام گفتمانی رخدادی: معطوف به کنش‌ها و تبدیل وضعیت‌ها (Greimas & Courtes, 1982, p. 203).

این سه حوزه در قالب الگوی کنشی و مربع معنایی، ابزارهای تحلیلی قدرتمندی را برای شکافت لایه‌های عمیق روایت، فراهم می‌آورند.

- **نظام گفتمانی شناختی**

این نظام زمانی شکل می‌گیرد که گفتمان مبتنی بر کنش برنامه‌محور باشد. در این الگو، روند روایت معمولاً با یک نقصان آغاز شده و با عقد قرارداد (بین کنشگر با عاملی دیگر یا با خود) پیگیری می‌شود. سپس کنشگر با کسب توانش‌های لازم وارد مرحله‌ی کنش می‌گردد. کنش عملی است که می‌تواند منجر به تغییر وضعیت شود. در پایان، ارزیابی شناختی (بررسی نتایج بر اساس شواهد) و ارزیابی عملی (اعمال پاداش یا تنبیه) صورت می‌گیرد (شعیری ۱۳۹۲، ۶۶).

نظام هوشمند خود شامل چهار زیرنظام است:

کنشی: مبتنی بر رابطه‌ی دستوری و برنامه‌ی ازپیش‌تعیین‌شده میان دو کنش‌گر.

تجویزی: منطقی و وظیفه‌محور، فارغ از عواطف شخصی.

القایی: مبتنی بر تعامل و اقناع متقابل برای شکل‌دهی به کنش.

مرام‌مدار: مبتنی بر تعهد اخلاقی یا فرهنگی-اجتماعی (شعیری ۱۱۳،۱۳۹۲; شعیری و وفایی ۱۷،۱۳۸۸).

- **نظام گفتمانی احساسی**

این نظام بر پایه‌ی شوش (حالت هیجانی یا ارتباط با ابژه‌های ارزشی) استوار است. برخلاف نظام‌های روایی صرفاً تغییریابنده، در این‌جا معنا کل جریان پس از تغییر را نیز دربرمی‌گیرد. شوش اغلب محرک کنش است و کنشگر بر اساس تغییرات احساسی خود عمل می‌کند (شعیری ۱۰۰،۱۳۹۲).

- **نظام گفتمانی رخدادی**

معنا در این نظام حاصل فرآیندی غیرارادی، تصادفی یا تقدیری است. عوامل سازنده‌ی آن شامل تقدیر، تصادف ناگهانی، و مشیت الهی می‌باشند. این کنش‌ها خارج از اراده‌ی مستقیم کنش‌گر رخ می‌دهند (شعیری ۱۱۵،۱۳۸۶-۱۱۶).

٤-۳. مربع معناشناسی و ساختار زیربنایی گفتمان

مربع معناشناسی، بازنمودی دیداری و ساختاریافته از یک مقوله‌ی معناشناختی است که توسط ا.ج. گریماس تدوین شد و بر پایه‌ی روابط نظام‌مند میان مفاهیم استوار گشته است. در این چارچوب، دو واژه که در موقعیت تضاد قرار گیرند، یک مقوله‌ی معناشناختی را تشکیل می‌دهند. طبق تعریف گریماس، دو واژه زمانی واقعاً متضاد محسوب می‌شوند که حضور یکی مستلزم عدم حضور دیگری و بالعکس باشد (شعیری، ۱۳۹۸، ۱۲۷).

- **ماهیت تقابل در مربع معناشناسی**

اصطلاح تقابل معنایی در اشاره به مفاهیم متقابل یا متضاد به کار می‌رود. مربع معناشناسی چهار موقعیت منطقی را ترسیم می‌کند که از ترکیب یک جفت متضاد اصلی (S1 و S2) و نفی‌های آن‌ها (غیر-S1 و غیر-S2) حاصل می‌شود. این چهار موقعیت سه نوع رابطه‌ی کلیدی ایجاد می‌کنند:

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]

Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

رابطه‌ی تقابل تضادی: میان دو مفهوم متضاد اصلی (محور بالایی مربع(S1 و S2)) برقرار است.

رابطه‌ی تقابل تناقضی: میان یک مفهوم و نفی مستقیم آن شکل می‌گیرد(S1 با غیر–S1 و S2 با غیر–S2).

رابطه‌ی تقابل تکمیلی: میان نفی یک مفهوم و مفهوم متضاد دیگر ایجاد می‌شود (غیر–S1 با S2 و غیر–S2 با S1) (شعیری، ۱۳۹۸، ۱۲۸–۱۲۹).

این ساختار منطقی، حداقل شرایط برای تولید معنا را فراهم می‌آورد و امکان ترسیم نقشه‌ی سفر معنایی کنشگران در روایت (گذار از یک موقعیت به موقعیت دیگر را مهیا می‌سازد (Ringham & Martin, 2000, p. 13).

- **انواع تقابل در مطالعات معناشناختی**

در ادبیات معاصر، تقابل‌های معنایی را به گونه‌های مختلفی طبقه‌بندی می‌کنند:

الف: تقابل مدرج: مانند خیر/شر که درجه‌های مختلفی بین دو حد دارند.

ب: تقابل مکمل: که نفی یکی، اثبات دیگری را در پی دارد (مانند کفر/ایمان).

ج: تقابل دوسویه: که رابطه‌ای دوسویه و وابسته بین دو مفهوم ایجاد می‌کند، مانند عمل/جزا یا دنیا/آخرت (صفوی، ۱۳۹۳، ۱۱۷–۱۱۸).

۵. سکه‌های اولجایتو

سکه‌های دوره‌ی ایلخانی، به‌ویژه مسکوکات عصر سلطان محمد خدابنده (اولجایتو) (۷۰۳–۷۱۶ ه.ق)، به‌عنوان یکی از پیچیده‌ترین و گویاترین شواهد مادی تحولات سیاسی–مذهبی این حکومت محسوب می‌شوند. ضرب سکه در این دوره منعکس‌کننده‌ی گذار ایلخانان از سنت‌های مغولی به هنجارهای اسلامی و نیز بازتاب‌دهنده‌ی تغییر مذهب رسمی سلطان از حنفی به شافعی و سپس به تشیع امامی در سال ۷۰۹ ق. است. این تحولات در محتوای کتیبه‌نگاری سکه‌ها تبلور یافته است؛ به‌طوری‌که سکه‌های نخستین دوران حکومت او، مشابه دوره‌ی برادرش غازان، متضمن شهادتین و نام خلفای راشدین به ترتیب سنی بود (مستوفی، ۱۳۸۷، ۵۹۰). اما پس از گرایش به تشیع، شاهد ظهور مسکوکاتی هستیم که علاوه بر شهادتین، عباراتی چون «علی ولی الله» و در مواردی صلوات بر ائمه‌ی دوازده‌گانه را در خود جای داده‌اند (علیزاده مقدم، ۱۴۰۳، ۲۳). این سکه‌ها، که در ضرابخانه‌های مهمی مانند تبریز، سلطانیه و اسفراین ضرب می‌شدند، نه‌تنها ابزار مبادله‌ی اقتصادی بودند، بلکه رسانه‌ای قدرتمند برای اعلام تغییر ایدئولوژی حکومت و جلب حمایت جوامع شیعه در قلمرو ایلخانی محسوب می‌شدند (سرافراز و آورزمانی، ۱۴۰۳، ۲۱).

از جنبه‌ی فنی، سکه‌های اولجایتو عمدتاً از جنس نقره (درهم) و مس (فلس) بوده و از استانداردسازی نسبتاً دقیقی در وزن برخوردارند. وزن استاندارد درهم در این دوره حدود ۱.۹۹ گرم بود که نسبت به وزن دوره غازان (۲.۲۶ گرم) کاهش نشان می‌دهد و احتمالاً بیانگر تحولات اقتصادی این عصر است (مستوفی، ۱۳۸۷، ۱۷۹). با این حال، کیفیت فلز به‌کار رفته، به‌ویژه در سکه‌های نقره‌ی دوران متأخر ایلخانی مانند دوره‌ی ابوسعید، تا حدی مطلوب بود که در ادوار بعدی مورد استفاده‌ی مجدد (سورشارژ) قرار می‌گرفت. تحلیل‌های متالورژیک حکایت از خلوص نسبتاً بالای این مسکوکات دارد (همان). این ویژگی‌ها حاکی از وجود نظام اداری متمرکز و کارآمدی در دستگاه ضرب سکه‌ی ایلخانی پس از اصلاحات غازان‌خان است (اسمیت، ۱۳۶۶، ۱۲۳).

به‌طور کلی، سکه‌های اولجایتو گواهی روشن بر تثبیت نهایی الگوی اسلامی–ایرانی در دستگاه حکمرانی ایلخانان هستند. توالی سبک‌شناختی و کتیبه‌ای این سکه‌ها، سیر تحول مشروعیت‌سازی این حکومت را از طریق ادغام در بافت فرهنگی–مذهبی ایران آن زمان به‌وضوح نشان می‌دهد. بنابراین، مطالعه‌ی این مسکوکات نه‌تنها در شناخت تاریخ اقتصادی، که در درک فرآیند پیچیده‌ی همگرایی سیاسی و فرهنگی حاکمان مغول با جامعه‌ی تحت حاکمیت‌شان نقشی کلیدی ایفا می‌کند.

٦. تحلیل و توصیف سکه‌های اولجایتو

در مطالعه‌ی کتیبه‌های سکه‌های اولجایتو، یک رویکرد معناشناختی یکپارچه می‌تواند از تلفیق این چارچوب‌ها بهره ببرد و لایه‌های پنهان معنا را آشکار کند:

۱. تحلیل ساختاری با استفاده از مربع معنایی گریماس برای کشف تقابل‌های بنیادین گفتمانی که هویت پیچیده و دوگانه‌ی

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]

Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

حاکمیت را می‌سازد (Danesi, 2007, p. 45). بر اساس تحلیل ساختاری و تقابل هایی گفتمانی الهی/دنیوی، اسلامی/مغولی، مشروعیت/غصب را و همچنین حاکمیت ایلخانی را مورد تحلیل قرار داد.

۲. تحلیل نقش‌گرا در بافت موقعیتی و دستوری و هویت سازی و نظم آفرینی گفتمانی را شکل می‌دهد (Halliday & Matthiessen, 2014, p. 31). بررسی این‌که این کتیبه‌ها در بافت موقعیتی خاص (نخبگان سیاسی–مذهبی، نمایش قدرت در گستره پهناور قلمرو) چگونه از طریق انتخاب‌های واژگانی (مثل «سلطان عادل»، «اعظم»، «خان») و دستوری، هم‌زمان هویت‌سازی (اسلامی–ایرانی–مغولی)، مشروعیت‌بخشی (ارجاع به خلفا و پیامبر) و نظم‌آفرینی گفتمانی می‌کنند.

۳. تحلیل شناختی بر اساس استعاره‌های مفهومی با مطالعه‌ی طرح‌واره‌ها و سلسله‌مراتب متن و تصویر بسیار کارآمده می‌باشد (Johnson, 1990, p. 126). با استعاره‌های مفهومی حاکم بر طراحی سکه (مثلاً، «حکومت، نگهبان است» که در نقش پرنده یا سیمرغ تجسم یافته) یا طرح‌واره‌های مرکز–پیرامون و قدرت–بلندی که در چیدمان متقارن و سلسله‌مراتبی متن و تصویر بازتاب یافته است.

در معناشناسی ساختاری، عموماً از اصطلاح عام‌تر «تقابل» به‌جای «تضاد» استفاده می‌شود، زیرا تضاد تنها یک گونه از تقابل است و در عین حال، پایه‌ی هندسی و منطقی مربع معناشناسی را تشکیل می‌دهد. برای اجرای دقیق این نظریه، تحلیل مفردات و روابط تقابلی میان آن‌ها نقشی محوری دارد؛ چرا که هر واژه با بار معنایی خاص خود، در خدمت تولید معنای کلان گفتمان قرار می‌گیرد. در متون فشرده و سنجیده‌ای چون کتیبه‌های سکه‌های ایلخانی (دوره‌ی اولجایتو)، جایگاه هر واژه بر اساس دلالت‌های دقیق و نقش آن در ساختار گفتمانی تعیین شده است و نمی‌توان آن را حذف یا جایگزین کرد، بدون آن‌که لایه‌های معنایی عمیق‌تر گفتمان از جمله ایدئولوژی، مشروعیت‌سازی و هویت سیاسی دچار اختلال شوند. از این رو، تحلیل مربع معناشناسی نه‌تنها روابط تقابلی صریح، بلکه ساختارهای دوگانه و تقابلی پنهان حاکم بر گفتمان را نیز آشکار می‌سازد.

بدین ترتیب، معناشناسی به‌عنوان یک ابزار تحلیلی توانمند و چندوجهی، نه‌تنها مقصود صریح نویسنده‌ی کتیبه‌ها، بلکه ساختارهای عمقی ایدئولوژیک، راهبردهای گفتمانی پنهان و الگوهای شناختی مشترک نهفته در این آثار تاریخی پیچیده را روشن می‌سازد. این رویکرد تفسیری غنی و چندبعدی ارائه می‌دهد که نشان می‌دهد سکه‌ها صرفاً ابزار مبادله‌ی اقتصادی نبوده، بلکه متون نشانه‌ای فشرده‌ای برای انتقال پیام‌های قدرت، هویت و جهان‌بینی حاکمان به مخاطبان گسترده بوده‌اند.

٦-۱. سکه‌های اولجایتو

سکه‌های ایلخانی مجموعه‌ای از سکه‌های تاریخی گوناگون‌اند که در دوران استیلای ایلخانان مغول بر فلات ایران ضرب شده‌اند و شامل انواع طلا، نقره و مس می‌شوند نمونه‌های حاضر از سکه‌های نایاب دوره‌ی اولجایتو هستند که در تبریز ضرب شده‌اند.

شکل ۱. سکه‌ی اولجایتو ایلخانی (sahebdivan,n.d)

Figure 1. Ilkhanid Uljaytu coin (sahebdivan,n.d)

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

جدول۱. توصیف شکل

Table 1. Descriptive of Figure 1

سکه‌ی ایلخانی	محل ضرب	سال ضرب	وزن	اندازه‌ی قطر	جنس
الجایتو	تبریز	709	3.91 گرم	25 میلیمتر	نقره

روی سکه : حاشیه‌ی ۱: بسم الله الرحمن الرحیم هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی االدین کله و لو کره المشرکون

حاشیه‌ی ۲: الجایتوسلطان لله الامر من قبل و من بعد سنهٔ تسع و سبعمئه ضرب مدینه‌ی تبریز (شکل۱)

مرکز: ضرب فی ایام دوله المولی سلطان‌الاعظم مالک‌الرقاب الامم‌غیاث الدنیاو الدین اولجایتو سلطان محمدخدابنده خلدالله ملکه

نقش گل چهارپر گرد دو خطی در مرکز و چهار نقطه دایره‌ای چسبیده به دایره دور سکه شامل خط دایره دور سکه، خط با نقطه چین دور آن، و دو شکل خطی درهم‌تنیده به شکل دو قلب درهم تنیده و چسبیده به تنه حرف الله.

پشت سکه: مرکز: لا اله الاالله الملک الحق المبین محمد رسول الله الصادق الوعدالامین علی ولی الله امیر المومنین ان الدین عندالله الاسلام ضرب تبریز (شکل۱)

حاشیه: اللهم صل علی محمد المصطفی و علی المرتضی والحسن الزکی و الحسین الشهید و علی زین العابدین محمد الباقر و الجعفر الصادق و الموسی الکاظم وعلی الرضا ومحمد الجواد و علی الهادی و الحسن العسکری و محمد خلف الحجه

نقش هندسی دایره‌ی دو خطی در مرکز – خط دایره‌ی دور سکه و خط با نقطه چین دور آن و یک شکل خطی اسپیرال دوطرفه که در وسط شکل قلب را ایجاد کرده است.

شکل ۲. سکه‌ی اولجایتو ایلخانی (zeno, n.d)

Figure 2. Ilkhanid Uljaytu coin (zeno, n.d)

جدول۲. توصیف شکل۲

Table 2. Descriptive of Figure 2

سکه‌ی ایلخانی	محل ضرب	سال ضرب	وزن	اندازه‌ی قطر	جنس
الجایتو	تبریز	714	3.91 گرم	25 میلیمتر	نقره

روی سکه: مرکز: لا اله الا الله محمد رسول الله علی ولی الله

حاشیه: اللهم صل علی محمد و علی و الحسن و الحسین و علی و محمد و جعفر و موسی و علی و محمد و علی و الحسن و محمد

نقش گل شش پر گرد در مرکز – خط دایره دور سکه و خط با نقطه چین دور آن (شکل۲)

پشت سکه: مرکز: ضرب فی دولهٔ المولی السلطان الاعظم مالک رقاب الامم غیاث الدنیا و الدین اولجایتو سلطان خلد الله

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

ملکه

حاشیه: سنهٔ أربعهٔ عشر و سبعمائهٔ و ضرب تبریز

نقش گل هفت‌پر گرد در مرکز با هفت نقطه و دایره‌ی کوچک چسبیده به خط دور سکه – خط دایره دور سکه و خط با نقطه چین دور آن. (شکل۲)

شکل ۳. سکه‌ی اولجایتو ایلخانی (zeno, n.d)

Figure 3. Ilkhanid Uljaytu coin (zeno, n.d)

جدول۳. توصیف شکل۳

Table 3. Descriptive of Figure 3

سکه‌ی ایلخانی	محل ضرب	سال ضرب	وزن	اندازه‌ی قطر	جنس
الجایتو	تبریز	710	4.27 گرم	23–25 میلیمتر	نقره

روی سکه : حاشیه: الجایتوسلطان(به زبان اویغوری) لله الامر من قبل و من بعد سنهٔ عشر و سبعمائهٔ ضرب مدینهٔ تبریز

مرکز: ضرب فی ایام دوله ا لمولی سلطان الاعظم مالک الرقاب الامم غیاث الدنیا و الدین اولجایتو سلطان محمد خدابنده خلد الله ملکه

نقش گل چهار پر گرد دو خطی در مرکز و چهار نقطه دایره ای چسبیده به دایره دور سکه – خط دایره دور سکه و خط با نقطه چین دورآن (شکل۳)

پشت سکه: مرکز: لا اله الا الله محمد رسول الله علی ولی الله

حاشیه: اللهم صل علی محمد المصطفی و علی المرتضی والحسن الزکی و الحسین الشهید و علی زین العابدین محمد الباقر و الجعفر الصادق و الموسی الکاظم وعلی الرضا ومحمد الجواد و علی الهادی و الحسن العسکری و محمد خلف الحجه (شکل۳)

نقش هندسی دایره دو خطی در مرکز – خط دایره دور سکه و خط با نقطه چین دورآن و یک شکل خطی اسپیرال دو طرفه که در وسط شکل قلب را ایجاد کرده است.

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]

Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

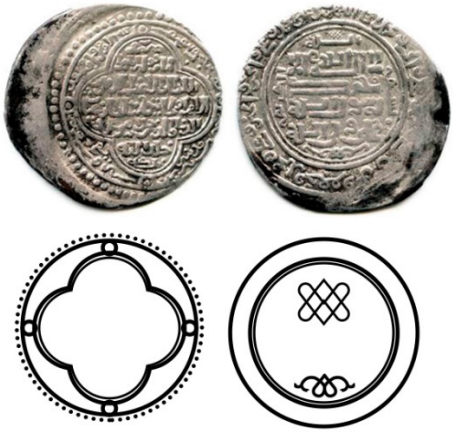

شکل ٤. سکه اولجایتو ایلخانی (zeno, n.d)

Figure 4. Ilkhanid Uljaytu coin (zeno, n.d)

جدول٤. توصیف شکل ۴

Table 4. Descriptive of Figure 4

سکه ایلخانی	محل ضرب	سال ضرب	وزن	اندازه قطر	جنس
الجایتو	تبریز	709	4.19 گرم	26-28 میلیمتر	نقره

روی سکه : حاشیه: الجایتوسلطان(به زبان اویغوری) لله الامر من قبل و من بعد سنهٔ تسع و سبعمائهٔ ضرب مدینهٔ تبریز

مرکز: ضرب فی ایام دوله ا لمولی سلطان الاعظم مالک الرقاب الامم غیاث الدنیا و الدین اولجایتو سلطان محمد خدابنده خلد الله ملکه

نقش گل چهار پر گرد در مرکز – خط دایره دور سکه و خط با نقطه چین دورآن (شکل۴)

پشت سکه: مرکز: لا اله الا الله محمد رسول الله علی ولی الله

حاشیه: اللهم صل علی محمد المصطفی و علی المرتضی والحسن الزکی و الحسین الشهید و علی زین العابدین محمد الباقر و الجعفر الصادق و الموسی الکاظم وعلی الرضا ومحمد الجواد و علی الهادی و الحسن العسکری و محمد خلف الحجه (شکل۴)

نقش هندسی دایره دو خطی در مرکز – خط دایره دور سکه و خط و قرار گیره دو شکل خطی در هم تنده به شکل دو قلب درهم تنده و چسبیده به تنه‌ی حرف الله و یک شکل خطی اسپیرال دوطرفه که در وسط شکل قلب را ایجاد کرده است.

شکل ٥. سکه اولجایتو ایلخانی (zeno, n.d)

Figure 5. Ilkhanid Uljaytu coin (zeno, n.d)

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

جدول۵. توصیف شکل ۵

Table 5. Descriptive of Figure 5

سکه‌ی ایلخانی	محل ضرب	سال ضرب	وزن	اندازه‌ی قطر	جنس
الجایتو	تبریز	714	3.95 گرم	24 میلیمتر	نقره

روی سکه : مرکز: لا اله الا الله محمد رسول الله علی ولی الله

حاشیه: اللهم صل علی محمد و علی و الحسن و الحسین‌و علی‌و محمدو جعفرو موسی و علی و محمد و علی و الحسن و محمد

نقش گل شش پر گرد در مرکز – خط دایره دور سکه و خط با نقطه چین دورآن (شکل۵)

پشت سکه: مرکز: ضرب فی دولة المولی السلطان الاعظم مالک رقاب الامم غیاث‌الدنیا و الدین اولجایتو سلطان خلد الله ملکه

حاشیه: سنة أربعة عشر و سبعمائة و ضرب مدینه تبریز (شکل۵)

نقش گل هفت‌پر در مرکز با هفت نقطه، دایره کوچک چسبیده به خط دور سکه –خط دایره دور سکه و خط با نقطه چین دور آن.

٦-۲. تحلیل داده‌های سکه‌های اولجایتو ضرب تبریز

در این پژوهش، به‌منظور تحلیل داده‌ها، از چهار رویکرد مختلف ذیل استفاده شده است. ابتدا، داده‌ها از طریق یک جدول توصیفی مورد بررسی قرار داده شده‌اند که در آن مشخصات و کتیبه‌های سکه‌ها به تفصیل ثبت شده‌اند. سپس، داده‌ها با استفاده از جدول روایتی–کنشی بر اساس پراپ/گریماس تحلیل شده‌اند تا الگوهای کنشی و روایی در سکه‌ها شناسایی شود. در ادامه، با بهره‌گیری از جدول نظام‌های گفتمانی، داده‌ها از منظر شناختی، احساسی، و رخدادی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. نهایتا، داده‌ها در قالب جدول مربع معنایی و تقابل‌های کلیدی سازماندهی شده‌اند تا روابط معنایی و ساختاری میان عناصر مختلف سکه‌ها آشکار شود.

جدول ٦. مشخصات کتیبه‌ای سکه‌ها

Table 6. Specifications Inscriptions of the Coins

سکه	ضرب	جنس	وزن	اندازه	روی سکه: مرکز/حاشیه	پشت سکه: مرکز/حاشیه	نقوش
1	709 تبریز	نقره	3.91g	25mm	مرکز : القاب سلطانی حاشیه: آیه وحی - اویغوری	مرکز : توحید، نبوت، ولایت حاشیه : صلوات بر ۱۴ معصوم	گل چهارپر، قلب‌های درهم، اسپیرال
2	714 تبریز	نقره	3.91g	25mm	مرکز : توحید – ولایت حاشیه :صلوات اهل‌بیت	مرکز : القاب سلطانی حاشیه : تاریخ و مکان	گل شش‌پر، گل هفت‌پر با نقاط
3	710 تبریز	نقره	4.27g	23–25mm	مرکز : القاب سلطانی حاشیه : اویغوری – الامرا لله	مرکز : توحید – ولایت حاشیه : صلوات اهل‌بیت	گل چهارپر، اسپیرال قلبی
4	709 تبریز	نقره	4.19g	26–28mm	مرکز :القاب سلطانی؛ حاشیه : اویغوری – الامرا لله	مرکز : توحید – ولایت حاشیه : صلوات اهل‌بیت	گل چهارپر، قلب‌های درهم، اسپیرال
5	714 تبریز	نقره	3.95g	24mm	مرکز : توحید – ولایت حاشیه : صلوات اهل‌بیت	مرکز : القاب سلطانی حاشیه : تاریخ و مکان	گل شش‌پر، گل هفت‌پر با نقاط

در جدول توصیفی، پنج سکه به‌عنوان یک منظومه‌ی واحد خوانده می‌شوند؛ هر کدام قطعه‌ای از پازل مشروعیت و هویت ایلخانی‌اند. داده‌های فیزیکی (وزن، قطر، جنس) و چیدمان متن و نقوش نشان می‌دهند که ضرب تبریز در دوره‌ی اولجایتو از دو دستور اصلی پیروی می‌کند: مرکز به‌مثابه حامل پیام‌های قدسی (توحید، نبوت، ولایت یا القاب سلطانی)، و حاشیه به‌مثابه جایگاه سندیت (تاریخ، مکان، صلوات یا آیات) عمل می‌کنند. تمایز آشکار میان سکه‌های سال‌های ۷۰۹ و ۷۱۰، (شکل ۱و ۳ و ۴) این است که در آغاز دوره، حاشیه‌ها بیش‌تر با «اویغوری» و «لله الامر» بر پیوند امر الهی و اقتدار فرهنگی–سیاسی مغولی تأکید دارند، در حالی‌که در سکه‌های سال ۷۱۴، (شکل ۲ و ۵) حاشیه‌ها به سمت تاریخ‌نگاری دقیق و تثبیت نهایی دولت می‌روند.

در (جدول۶) ، نقشه‌ای از «طراحی گفتمانی سکه» اعم از مرکز پیام، پیرامون سند، تصویر، نظم، زبان و هویت ارائه می‌دهد. این هماهنگی، کارکردی فراتر از اقتصاد دارد؛ سکه، رسانه‌ای کوچک، اما پرقدرت برای تکثیر نظم سیاسی– قدسی در قلمرو ایلخانی است.

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

٦-٢-١. مرکز و پیرامون به‌مثابه معماری معنایی سکه‌ها

در طراحی سکه‌ها، یک اصل مهم رعایت شده و مرکز سکه جایگاه پیام‌های اصلی و حاشیه‌ها محل ثبت اطلاعات اسنادی است. در سکه‌های سال‌های ۷۰۹ و ۷۱۰، (شکل ۱ و۳ و ۴) مرکز روی سکه‌ها به القاب سلطانی اختصاص دارد؛ عباراتی مثل «سلطان اعظم»، «غیاث الدنیا و الدین» که قدرت و شکوه را القا می‌کنند. اما پشت همین سکه‌ها، مرکز به شعارهای قدسی تعلق دارد: «لا اله الا الله»، «محمد رسول الله»، «علی ولی الله». این چینش نشان می‌دهد که قدرت زمینی در کنار مشروعیت الهی قرار گرفته است. در مقابل، در سکه‌های سال های ۷۱۴، (شکل ۲ و ۵) این ساختار وارونه شده و روی سکه‌ها شعارهای دینی در مرکز قرار گرفته‌اند و پشت سکه‌ها اطلاعات سیاسی قرار داده شده‌اند (جدول۶).

٦-٢-٢. نقوش و هندسه به‌عنوان زبان دیداری قدرت

نقوش گل‌مانند (چهارپر، شش‌پر، هفت‌پر)، دایره‌های خطی و نقطه‌چین‌ها، فقط تزئین نیستند؛ بلکه زبان دیداری نظم و سلسله‌مراتب‌هستند. در سکه‌های آغازین، نقش‌هایی مثل «قلب‌های درهم‌تنیده» و «اسپیرال قلبی» دیده می‌شود که حس و عاطفه را وارد فضای قدرت می‌کنند. این نمادها نشان می‌دهند که قدرت باید با اخلاق و احساس همراه باشد. اما در سکه‌های پایانی، این نمادهای احساسی کم‌رنگ‌تر شده‌اند و جای خود را به نظم عددی گل‌های شش‌پر و هفت‌پر با تعداد دقیق نقطه‌ها داده‌اند (جدول۶). این تغییر نشان می‌دهد که قدرت حالا بیش‌تر به نظم، ساختار و سندیت تکیه دارد و احساس و نمادهای اخلاقی اهمیت کم‌تری داشته‌اند.

٦-٢-٣. دو زبانی و دو رمزی جهت گفت‌وگو با دو جهان

یکی از ویژگی‌های مهم این سکه‌ها، استفاده‌ی هم‌زمان از زبان عربی اسلامی و خط اویغوری یا مغولی در حاشیه‌هاست. این ترکیب، فقط زیبایی‌شناسی نیست؛ بلکه یک استراتژی ارتباطی است. اولجایتو می‌دانست که مخاطبان سکه‌هایش دو دسته هستند، اولی نخبگان دینی و فرهنگی ایرانی که با زبان عربی و مفاهیم اسلامی ارتباط برقرار می‌کنند، و دومی شبکه‌های قدرت مغولی که با خط و زبان خودشان معنا را دریافت می‌کنند. این دو رمزی‌بودن، یعنی سکه‌ها هم‌زمان با دو جهان ایمان و جهان سلطه حرف می‌زنند. این هم‌نشینی، هویت ایلخانی را به‌عنوان یک قدرت ترکیبی و چندلایه تثبیت می‌کند؛ قدرتی که هم به مشروعیت دینی و هم به اقتدار فرهنگی مغولی نیاز دارد.

در مجموع، سکه‌های اولجایتو فقط ابزار مبادله نبوده‌اند؛ بلکه رسانه‌هایی برای انتقال پیام‌های پیچیده‌ی قدرت، مشروعیت، هویت و نظم بوده‌اند. هر سکه، یک متن فشرده است که باید با دقت خوانده شود تا لایه‌های پنهان آن آشکار گردد.

جدول ۷. روایتی-کنشی سکه‌ها

Table 7. Narrative-Action Model of the Coins

سکه	نقصان اولیه	قرارداد قدسی	توانش	کنش	ارزیابی
1	بحران مشروعیت	آیه وحی	القاب سلطانی	ضرب تبریز	شعار توحید-ولایت
2	نیاز به تثبیت	صلوات اهل‌بیت	سلطان اعظم	ضرب دولت	تاریخ دقیق
3	گذار هویتی	ذکر امر الهی	القاب طولانی	ضرب تبریز	صلوات جامع
4	بحران آغاز دولت	ذکر امر الهی	مالک الرقاب	ضرب تبریز	شعار توحید-ولایت
5	فرجام سلطنت	صلوات اهل‌بیت	خلد الله ملکه	ضرب دولت	تاریخ و مکان

روایت هر سکه، یک سفر پنج‌مرحله‌ای از بحران به تثبیت است؛ با الگوی پراپ/گریماس، کارکردها مضامین را روشن می‌کنند. نقصان اولیه، در سکه‌های (شکل ۱و ۳ و ۴) با بحران مشروعیت و گذار هویتی پس از اسلام‌آوردن اولجایتو خوانده می‌شود؛ به همین دلیل، آیه «لله الامر» و تأکید بر امر الهی در حاشیه‌ها پررنگ است. در سکه‌های (شکل ۲و۵)، نقصان به «نیاز به تثبیت فرجام سلطنت» تبدیل می‌شود؛ لذا روایت ساده‌تر، مستقیم‌تر و سندیت‌محورتر می‌گردد. هر سکه داستانی از فقدان به پیمان، از توانش به کنش، و از کنش به ارزیابی را روایت می‌کند. روایت نه‌تنها رخداد ضرب را توضیح می‌دهد، بلکه چگونگی تبدیل قدرت خود را در زبان و نماد به نظم نشان می‌دهد. هر سکه‌ی اولجایتو را می‌توان مثل یک داستان کوتاه دید؛ داستانی که از یک بحران آغاز می‌شود و در پایان به تعادل و تثبیت می‌رسد. الگوی پراپ و گریماس کمک می‌کند این داستان‌ها را مرحله‌به‌مرحله بخوانیم و بفهمیم چه چیزی در باطن هر کتیبه و نقش نهفته است.

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

٦-٢-٤. نقصان اولیه با بحران یا نیاز

در سکه‌های سال‌های ۷۰۹ و ۷۱۰ (شکل ۱ و۳ و ۴) ، نقصان اولیه همان بحران مشروعیت است. اولجایتو تازه اسلام آورده و باید هویت جدید خود را تثبیت کند. به همین دلیل، در حاشیه‌ها آیه‌ی «لله الامر من قبل و من بعد» تکرار می‌شود؛ این یعنی تأکید بر این‌که همه چیز تحت فرمان الهی است و قدرت او مشروعیت خود را از آسمان می‌گیرد. اما در سکه‌های سال ۷۱۴، (شکل ۲ و ۵) بحران تغییر کرده است. این‌جا دیگر مسئله‌ی اصلی «شروع» نیست، بلکه «پایان» و تثبیت سلطنت است (جدول۷). نقصان به شکل نیاز به ثبت و سندیت دیده می‌شود؛ یعنی باید نشان داده شود که دولت پابرجاست و تاریخ آن دقیقاً ثبت شده است.

٦-٢-٥. عقد قرارداد قدسی

در همه‌ی سکه‌ها، مرحله‌ی دوم با یک پیمان قدسی و مقدس همراه است. این پیمان در قالب آیات قرآن، شعارهای توحید و ولایت، یا صلوات بر اهل‌بیت ظاهر می‌شود (جدول۷). در سکه‌های آغازین، پیمان بیش‌تر بر آیه و امر الهی استوار است؛ اما در سکه‌های پایانی، پیمان صریح‌تر و هویتی‌تر می‌شود، چون به ولایت علی و فهرست کامل اهل‌بیت اشاره دارد. این تغییر نشان می‌دهد که اولجایتو در پایان سلطنتش بیش‌تر بر هویت شیعی تأکید دارد.

٦-٢-٦. توانش و کنش با نمایش اقتدار

مرحله‌ی سوم، توانش و کنش است. این‌جا القاب طولانی و پرشکوه مثل «سلطان الاعظم»، «مالک الرقاب الامم»، «غیاث الدنیا و الدین» وارد می‌شوند. این القاب فقط تزئین نیستند؛ آن‌ها سرمایه‌ی زبانی قدرت‌اند. وقتی روی سکه نوشته می‌شود «ضرب تبریز» یا «ضرب فی دولۀ...»، این یک کنش رسمی است (جدول۷) اعلام این‌که دولت وجود دارد، سکه ضرب شده، و این عمل در تاریخ ثبت شده است. زبان مکان و زمان، قدرت را در اسناد تاریخی ثبت می‌کند.

٦-٢-٧. ارزیابی و بازگشت به تعادل

در سکه‌های سال های ۷۰۹ و ۷۱۰ (شکل ۱ و۳ و ۴)، ارزیابی با عبارت‌هایی مثل «خلد الله ملکه» و شعارهای قدسی انجام می‌شود؛ یعنی قدرت با اخلاق و دین سنجیده می‌شود، اما در سکه‌های سال ۷۱۴ (شکل ۲ و ۵)، ارزیابی شکل دیگری دارد. تاریخ دقیق و مکان ضرب به‌عنوان مهر پایان روایت عمل می‌کند. این تفاوت نشان می‌دهد که روایت از «اخلاقی‌سازی قدرت» در آغاز سلطنت، به «مستندسازی قدرت» در پایان سلطنت تغییر کرده است. سکه یک داستان است. داستانی که از بحران شروع می‌شود، با پیمان قدسی ادامه پیدا می‌کند، با نمایش اقتدار به اوج می‌رسد، و در پایان با یک ارزیابی اخلاقی و تاریخی به تعادل می‌رسد. این روایت‌ها فقط توضیح نمی‌دهند که سکه چگونه ضرب شده؛ بلکه نشان می‌دهند قدرت چگونه خودش را در زبان و نماد به نظم تبدیل کرده است. به همین دلیل، سکه‌های اولجایتو را باید مثل «کتاب‌های تبلیغاتی قدرت» خواند؛ کتاب‌هایی که در چند خط و چند نقش، داستان کامل مشروعیت و هویت یک حکومت را روایت می‌کنند.

جدول ۸. نظام‌های گفتمانی سکه‌ها

Table 8. Discourse Systems of the Coins

سکه	شناختی	احساسی	رخدادی
1	آیه وحی، لله الامر	قلب‌های درهم، القاب ارزشی	تقدیر الهی
2	صلوات اهل‌بیت	القاب اعظم، خلد الله	تاریخ ضرب
3	دو زبان (اویغوری/عربی)	اسپیرال قلبی	امر الهی تقدیری
4	لله الامر	قلب‌های درهم	مشیت الهی
5	صلوات اهل‌بیت	نظم گل‌های شش/ هفت‌پر	تاریخ ضرب

سه نظام گفتمانی گریماس (شناختی، احساسی، رخدادی) مثل سه گفتاری هستند که هر سکه را از زاویه‌ای خاص می‌خوانند. در سکه‌های اولجایتو، نظام شناختی بر «دانش قدسی و هویت شیعی» استوار است؛ آیات، توحید، ولایت و صلوات اهل‌بیت ستون‌های این دانش‌هستند. نظام احساسی با «قلب‌ها، اسپیرال‌ها، القاب ارزشی» عاطفه‌ی قدسی و شکوه سلطانی را تلفیق می‌کند. نظام رخدادی، ضرب به‌مثابه رخداد تاریخی را با زمان‌نگاری دقیق و ارجاع به امر الهی (تقدیر/مشیت) قاب می‌گیرد. سکه‌های اولجایتو مثل متنی هستند که سه «لحن» یا سه «گفتار» هم‌زمان در آن جریان دارد: شناختی، احساسی، و رخدادی. هر کدام از این سه، زاویه‌ای تازه برای فهم معنا نشان می‌دهند که سکه چیزی فراتر از یک ابزار اقتصادی است؛ سکه یک متن نشانه‌ای است که باور، احساس و تاریخ را در خود جمع کرده است.

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

٦-٢-٨. نظام شناختی

در این سطح، سکه‌ها حامل دانش قدسی و هویت شیعی‌اند. آیات قرآن («لله الامر»، «لا اله الا الله»)، شعار ولایت («علی ولی الله»)، و صلوات بر اهل‌بیت ستون‌های این نظام‌هستند (جدول ۸). اشعار نشان می‌دهند که قدرت اولجایتو فقط یک قدرت سیاسی نیست، بلکه باید در چارچوب باور دینی مشروعیت پیدا کند. حتی دو زبانی‌بودن سکه‌ها (عربی/اسلامی در کنار اویغوری/ مغولی) خودش یک پیام شناختی است که این سکه‌ها همزمان با دو جهان حرف می‌زنند. یک جهان دینی ایرانی که مشروعیت را از ایمان می‌گیرد، و یک جهان مغولی که قدرت را از فرهنگ و سیاست می‌گیرد.

٦-٢-٩. نظام احساسی

در نظام گفتمانی احساسی، سکه‌ها نه تنها عقل و باور، بلکه احساس و عاطفه را نیز درگیر می‌کنند. نقش قلب‌های درهم‌تنیده و اسپیرال قلبی در سکه‌های سال‌های ۷۰۹ و ۷۱۰ (شکل ۱ و۳ و ۴)، نمادهایی هستند که در کنار ارزش ارزی و مادی تداعی‌گر حس عاطفی و ادراکی را دارا هستند؛ به‌نوعی حس قدرت با علاقه و ایمان را القا می‌کنند. القاب پرشکوهی مانند «اعظم»، «غیاث» و «خلد الله» نیز بار احساسی دارند؛ آن‌ها قدرت را نه‌فقط به‌عنوان یک واقعیت سیاسی، بلکه به‌عنوان ارزشی والا معرفی می‌کنند. اما در سکه‌های سال ۷۱۴ (شکل ۲ و ۵)، این لحن احساسی دگرگون می‌شود. به‌جای قلب و اسپیرال، نظم هندسی و عددی گل‌های شش‌پر و هفت‌پر با نقاط دقیق دیده می‌شوند (جدول ۸). این یعنی احساس در قالب نظم و ریاضی رمزگذاری شده است؛ قدرت حالا با زبان نظم و ساختار خود را نشان می دهند. به عبارت دیگر، طراحان سکه‌ها در ابتدا با استفاده از نمادهای عاطفی، به دنبال برقراری ارتباطی عمیق‌تر با مخاطبان بودند، اما با گذر زمان، به سمت استفاده از زبان نظم و ریاضی برای القای احساس و قدرت روی آوردند.

٦-٢-١٠. نظام رخدادی

در این نظام گفتمانی، سکه‌ها به‌عنوان اسناد تاریخی ارزشمندی عمل می‌کنند که وقایع و لحظات مهم را ثبت کرده‌اند. عباراتی مانند «ضرب تبریز»، «سنهٔ أربعهٔ عشر و سبعمائهٔ» یا «ضرب فی دولهٔ...» به‌وضوح نشان می‌دهند که هر سکه یک واقعه و یک لحظه تاریخی است که به یادگار مانده (جدول ۸). اما این رخدادها صرفاً یک ثبت خشک و خالی نیستند؛ بلکه در کنار تاریخ، ارجاعاتی به امر الهی و مذهبی نیز در آن‌ها وجود دارد. به این ترتیب، سکه‌ها نه‌تنها گاه‌شمارهای کوچکی هستند که وقایع را ثبت می‌کنند، بلکه نمادهایی از پیوند میان قدرت الهی و قدرت سیاسی نیز می‌باشند. یعنی ضرب سکه نه‌فقط عملی سیاسی، بلکه تقدیری الهی است. سکه هم رخداد و هم سندی است که تاریخی را ثبت می‌کند و هم مشیت الهی را بازتاب می‌دهد. سه اصل مهمی که می‌توان دریافت کرد عبارتند از:

الف: باور، قدرت را مشروع می‌کند.

ب: احساس، قدرت را پذیرفتنی و دوست‌داشتنی می‌کند

ج: رخداد، قدرت را تثبیت و ماندگار می‌کند.

این سه کنار هم، سکه را از یک شیء فلزی ساده به یک متن چندلایه تبدیل می‌کنند؛ متنی که هم ایمان را بازتاب می‌دهد، هم شکوه را القا می‌کند، و هم تاریخ را ثبت می‌کند. به همین دلیل، سکه‌های اولجایتو را باید مثل «کتاب‌های کوچک تبلیغاتی قدرت» خواند؛ کتاب‌هایی که در چند خط و چند نقش، داستان کامل مشروعیت و هویت یک حکومت را روایت می‌کنند.

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

جدول ۹. تقابل‌ها و مربع معنایی سکه‌ها

Table 9. Semantic Square and Oppositions of the Coins

سکه	S1 الهی / قدسی	S2 دنیوی / سلطانی	¬S1 غیرقدسی	¬S2 ضد قدرت زمین	تقابل‌های کلیدی
1	آیه‌ی وحی، ولایت	سلطان اعظم	غیاب قدسی ⟶ نیاز به تکرار	الملک الحق	الهی/ دنیوی اسلامی/ مغولی
2	ولایت شیعی	دولت سلطانی	حذف نماد تصویری	مشروط‌سازی قدرت	شیعی/ سنی مرکز/ پیرامون
3	امر الهی	اقتدار سلطانی	اویغوری غیرعربی	اخلاقی‌سازی قدرت	دین/ دنیا اسلامی/ مغولی
4	توحید – ولایت	القاب سلطانی	نیاز به تکرار قدسی	قلب‌های متصل به الله	عرفان/ سیاست زبان مقدس/ قدرت
5	ولایت شیعی	دولت سلطانی	حذف تصویر مذهبی	خلد الله ملکه	هویت شیعی/ دولت ایلخانی/ نظم عددی

مربع معنایی، نقشه‌ی منطقی روابط میان «الهی/قدسی» و «دنیوی/سلطانی» و نفی‌های‌شان است. سکه‌های اولجایتو عمداً این چهار گوشه را فعال می‌کنند تا حداقل شرایط تولید معنا فراهم شود مانند:

S1 (الهی/قدسی) با آیات، توحید، ولایت

S2 (دنیوی/سلطانی) با القاب و اعلان دولت

¬S1 (غیرقدسی/عرفی) با نیاز به تکرار قدسی یا حضور خط اویغوری

¬S2 (ضد قدرت زمینی/ قدرت الهی) با «الملک الحق المبین» و «خلد الله ملکه» به‌مثابه مرز اخلاقی قدرت.

مربع معنایی به یک نقشه‌ی چهارگوشه می‌ماند که چگونگی ساخته‌شدن معنا را نشان می‌دهد (جدول ۴). در سکه‌های اولجایتو، هر گوشه از این مربع عمداً فعال شده تا همه‌ی مسیرهای تولید معنا باز باشند. این یعنی سکه‌ها فقط یک پیام ساده ندارند؛ بلکه هم‌زمان چندین لایه‌ی معنایی را در خود جای داده‌اند.

٦-٢-١١. مربع معنا

S1 (الهی/قدسی) : این گوشه با آیات قرآن، شعار توحید، ولایت علی و صلوات اهل‌بیت پر می‌شود. این‌ها ستون‌های مشروعیت دینی‌اند و نشان می‌دهند که قدرت اولجایتو ریشه در امر الهی دارد.

S2 (دنیوی/سلطانی) : این گوشه با القاب پرشکوه مثل «سلطان اعظم»، «مالک الرقاب الامم» و اعلان رسمی دولت پر می‌شود. این‌ها زبان اقتدار سیاسی‌اند و نشان می‌دهند که قدرت زمینی باید دیده و پذیرفته شود.

¬S1 (غیرقدسی/عرفی) : این گوشه وقتی فعال می‌شود که قدسی عقب‌نشینی کند؛ مثل حضور خط اویغوری یا ساده‌سازی نمادهای مذهبی. این امر یادآور می‌شود که قدرت فقط دینی نیست، بلکه عرفی و فرهنگی هم هست.

¬S2 (ضد قدرت زمینی/قید الهی) : این گوشه با عباراتی مثل «الملک الحق المبین» یا «خلد الله ملکه» پر می‌شود؛ یعنی قدرت زمینی بدون قدرت الهی ناقص است؛ این‌ها مرز اخلاقی قدرت هستند.

٦-٢-١٢. روابط تقابلی

تقابل تضادی (S1 ↔ S2) : در همه‌ی سکه‌ها، دو قطب الهی و سلطانی کنار هم حاضرند. در سکه‌های سال‌های ۷۰۹ و ۷۱۰ (شکل ۱ و۳ و ۴)، پشت سکه‌ها قدسی‌اند و روی آن‌ها سلطانی؛ در سکه‌های سال ۷۱۴ قمری (شکل ۲ و ۵)، این چینش وارونه می‌شود. این هم‌حضوری تضادی، نه تناقض، بلکه یک راهبرد است: قدرت باید هم دینی باشد و هم سیاسی تا مشروعیت کامل پیدا کند (جدول ۹). تقابل تناقضی (¬S1 ↔ S1 و ¬S2 ↔ S2) : وقتی خط اویغوری یا حذف نمادهای مذهبی وارد می‌شود، لایه‌های عرفی فعال می‌شوند. پاسخ متن به این تناقض، تکرار قدسی یا شرط‌گذاری الهی بر بقای سلطنت است. این بازی تناقضی، قدرت را از سقوط به عرفی‌گری صرف نجات می‌دهد (جدول۹).

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

تقابل تکمیلی (¬S2 ↔ S1 و ¬S1 ↔ S2) : هر جا قدسی عقب می‌نشیند، سلطانی با نظم و سندیت جلو می‌آید (مثل پشت سکه‌های سال ۷۱۴ (شکل ۲ و ۵). هر جا قدرت زمینی مشروط می‌شود، قدسی مرکز را می‌گیرد (مثل شعار توحید و ولایت). این تکمیلی‌بودن نشان می‌دهد که سامانه‌ی معنا همیشه در حال حفظ تعادل است (جدول ۹).

٦-۲-۱۳. خوانش تاریخی

در خوانش تاریخی سکه‌ها، وقتی به نظام مربع معنایی در طول زمان و مسیر خطی نگاه می‌کنیم، مفاهیم ذیل آشکار می‌شوند: در سکه‌های (شکل ۱ و۳ و ۴)، (سال‌های آغازین)، تأکید بر «امر الهی» و نمادهای احساسی مثل قلب‌ها و اسپیرال‌هاست؛ این‌ها برای پرکردن شکاف مشروعیت و بحران هویت پس از اسلام‌آوردن اولجایتو به کار می‌روند. در سکه‌های (شکل ۲ و ۵)، (سال‌های پایانی)، تمرکز بر «تاریخ‌نگاری دقیق» و «نظم عددی» است؛ این‌ها برای تثبیت دستاوردها و نشان‌دادن دوام دولت به کار می‌روند (جدول ۹). مربع معنایی نشان می‌دهد که تقابل‌ها در سکه‌های اولجایتو جنگ نیستند، بلکه معماری تعادل‌اند. قدسی، قدرت را مشروع می‌کند؛ قدرت، قدسی را اجرایی می‌کند. عرفی‌بودن به سکه‌ها امکان ارتباط با فرهنگ مغولی می‌دهد؛ قید الهی، قدرت را از بی‌مهاری حفظ می‌کند. هر سکه یک متن چندلایه است که هم ایمان را بازتاب می‌دهد، هم اقتدار را تثبیت می‌کند، و هم تاریخ را ثبت می‌کند.

۷. نتیجه‌گیری

بررسی سکه‌های اولجایتو از منظر نشانه–معناشناسی، تصویری گسترده‌تر از یک تحلیل تاریخی ساده ارائه می‌دهد. این سکه‌ها در دوره‌ای حساس از تغییر مذهب و بازتعریف هویت ایلخانی، به رسانه‌هایی هوشمند و چندبعدی تبدیل شدند که به‌طور همزمان، وظایف متعددی را انجام می‌دادند؛ از جمله اعلام مشروعیت جدید، مدیریت تغییرات فرهنگی، و برقراری گفتمانی مؤثر با مخاطبان گوناگون. آنچه در نگاه اول ممکن است مجموعه‌ای از نقش‌ها و نوشته‌ها به نظر برسد، در واقع نظامی منسجم از معنا است که با دقت طراحی و اجرا شده است. تحلیل‌ها نشان می‌دهند که این سکه‌ها روایتی پویا از تحول قدرت را به تصویر می‌کشند. در سال‌های نخست پس از تغییر مذهب، سکه‌ها فضایی دوگانه و متناقض‌نما ایجاد کرده بودند. از یک سو، با حفظ خط اویغوری و تاکید بر «لله الامر»، ارتباط با سنت سیاسی مغولی را حفظ می‌کردند و از سوی دیگر، با افزودن شعارهای توحید و ولایت و صلوات بر اهل‌بیت، پایه‌های مشروعیت دینی جدید را بنا می‌نهادند. این هم‌زیستی عمدی نشان از سیاست احتیاط و دربرگیری همه‌ی جریان‌ها در آغاز راه بود. تنها چند سال بعد، در سکه‌های سال ۷۱۴ قمری، شاهد تثبیت کامل گفتمان جدید هستیم. در این دوره، خط اویغوری به‌طور کامل ناپدید شده و متون شیعی صریح و یکسان، جایگزین ترکیب‌های پیشین شده‌اند. نقوش نیز از حالت نمادین و عاطفی به نظم هندسی و عددی گل‌های شش‌پر و هفت‌پر تغییر یافته‌اند. این دگرگونی از «ترکیب احتیاط‌آمیز» به «وحدت قطعی»، نشان‌دهنده‌ی تکمیل فرآیند استقرار و نهادینه‌سازی هویت شیعی در ساختار حکومت ایلخانی است. به‌وضوح، گفتمان جدید شیعی جایگزین عناصر پیشین شده و هویت جدیدی برای حکومت تعریف شده است.

در سطحی عمیق‌تر، سکه‌ها با به‌کارگیری همزمان سه نظام گفتمانی شناختی با متون دینی، احساسی با نقوش نمادین و رخدادی با ثبت زمان و مکان، موفق شدند ابعاد مختلف وجودی انسان عصر خود یعنی عقل، احساس و حس تعلق تاریخی، را خطاب قرار دهند. آن‌ها نه‌فقط ابزاری برای خریدوفروش، که در حکم کتاب‌های کوچک تبلیغاتی و سیالی بودند که نظم سیاسی–دینی جدید را در جغرافیای وسیع قلمرو ایلخانی تکثیر و نهادینه می‌کردند. این مطالعه بار دیگر ثابت می‌کند که سکه‌شناسی، علمی فراتر از طبقه‌بندی مادی است و می‌تواند به‌مثابه کلیدی برای گشودن قفل درک استراتژی‌های ارتباطی، بحران‌های مشروعیت و فرآیندهای پیچیده‌ی هویت‌سازی در تاریخ عمل کند.

مشارکت نویسندگان: پیشنهاد موضوع، گردآوری داده‌ها، تنظیم جداول و تصاویر، ترجمه و نگارش مقاله بر عهده‌ی نویسنده اول بوده است. نظارت بر نگارش و مدیریت پروژه توسط اساتید راهنما و مشاور انجام شده است.

تأمین مالی: این پژوهش هیچ بودجه خارجی‌ای دریافت نکرده است.

تضاد منافع: نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع را اعلام نمی‌کنند.

دسترسی به داده ها و مواد: داده‌های مورداستفاده در این پژوهش که بر پایه‌ی منابع معتبر کتابخانه‌ای و الکترونیکی گردآوری شده‌اند، به همراه اطلاعات تکمیلی در پایان‌نامه ارائه گردیده‌اند. دسترسی به این مجموعه‌داده‌ها از طریق درخواست منطقی از نویسنده‌ی مسئول امکان‌پذیر است.

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

References

منابع

Ahmadi, Babak. (2024). Structure and Interpretation of Text. Markaz Publishing. [in Persian].

Scolese, Robert. (2019). An Introduction to Structuralism in Literature (Translated by Farzaneh Taheri). Agah Publishing. [in Persian].

Blair, S. S. (1986). The coinage of the later Ilkhans: A typological analysis. Journal of the Economic and Social History of the Orient, 29(3): 295-317.

Crystal, D. (2008). A Dictionary of Linguistics and Phonetics (6th ed.). Blackwell.

Danesi, M. (2007). The Quest for Meaning: A Guide to Semiotic Theory and Practice. University of Toronto Press.

Evans, V., & Green, M. (2006). Cognitive Linguistics: An Introduction. Edinburgh University Press.

Fairclough, N. (2003). Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research. Routledge.

Greimas, A. J., & Courtes, J. (1982). Semiotics and Language: An Analytical Dictionary. Indiana University Press.

Greimas, A. J. (1966). Semantique Structurale recherche de methode. Larousse.

Greimas, A. J., & Rastier, F. (1968). The Interaction of Semiotic Constraints. Yale French Studies, (41): 86–105.

Greimas, A. J., & Courtes, J. (1984). Semiotics and language: An analytical dictionary (L. Crist, et al., Trans.). Indiana University Press.

Halliday, M. A. K. (1985). An Introduction to Functional Grammar (1st ed.). London: Edward Arnold.

Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). Halliday's Introduction to Functional Grammar (4th ed.). Oxon Routledge.

Johnson, M. (1990). The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason. University of Chicago Press.

Komaroff, L. (Ed.). (2007). Beyond the legacy of Genghis Khan. Brill

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Metaphors We Live By. University of Chicago Press.

Lyons, J. (1977). Semantics (Vol. 1). Cambridge University Press.

Palmer, Frank. (2021). A New Look at Semantics (Translated by Kurosh Safavi). Markaz Publishing. [in Persian].

Propp, Vladimir. (2022). Morphology of the Folktale (Translated by Fereydoun Badreh'i). Tous Publishing. [in Persian].

Petrushevsky, Ilya Pavlovich. (1984). Islam in Iran (Translated by Karim Keshavarz). Tehran: Payam Publishing. [in Persian].

Ricœur, P. (1984). Time and Narrative (Vol. 1). University of Chicago Press.

Samareh, Yadollah. (2016). Persian Phonetics and Grammar. University Publishing Center. [in Persian].

Dad, Sima. (2024). Dictionary of Literary Terms. Morvarid Publishing. [in Persian].

Sareferaz, Ali Akbar & Awrzamani, Fereydoun. (2024). Coins of Iran from the Beginning to the Zand Period. Tehran: Samt Publishing. [in Persian].

Smith, John Mason. (1987). The Socio-Economic History of Iran during the Mongol Period (Translated by Ya'qub Azhand). Tehran: Ettela'at Publishing. [in Persian].

Shairi, Hamidreza. (2019). Semiotic-Semantic Discourse Analysis. Samt Publishing. [in Persian].

Shairi, Hamidreza & Vafaei, Taraneh. (2009). A Path to Fluid Semiotics: With a Case Study of Nima's "Phoenix". Tehran: Elmi va Farhangi Publishing. [in Persian].

Shairi, Hamidreza. (2012). Foundations of Modern Semantics. Tehran: Samt Publishing. [in Persian].

Shamisa, Sirus. (2004). Literary Genres. Ferdowsi Publishing. [in Persian].

Safavi, Kurosh. (2014). An Introduction to Semantics. Surah Mehr Publishing. [in Persian].

Safavi, Kurosh. (2015). Applied Semantics. Tehran: Hamshahri Publishing. [in Persian].

Alizadeh Moghaddam, Seyed Asghar. (2024). A Study of Öljeitü's Coins. Tehran: Pazineh Publishing. [in Persian].

Mustawfi, Hamdallah. (2008). Selected History (Edited by Abdolhossein Nava'i). Tehran: Amir Kabir Publishing. [in Persian].

Moin, Mohammad. (2008). Persian Dictionary. Zarrin Publishing. [in Persian].

Mir-Sadeghi, Jamal. (2009). Elements of Fiction. Sokhan Publishing. [in Persian].

Yarmohammadi, Lotfollah. (2004). Common and Critical Discourse Analysis. Hermes Publishing. [in Persian].

Jørgensen, Marianne. (2010). Theory and Method in Discourse Analysis (Translated by Hadi Jalili). Ney Publishing. [in Persian].

Shairi, Hamidreza. (2009). From Structuralist Semiotics to Discourse Semiotics. Literary Criticism, 2(8): 33-52. [in Persian].

[DOI: 10.66224/jic.9.2.423]
Downloaded from mail.jih-tabriziau.ir at 15:11 +0330 on Friday October 23rd 2026

Shairi, Hamidreza; Esmaeili, Esmat & Ebrahim Kanani. (2013). Semiotic-Semantic Analysis of the Poem "Rain". Literary Research, (25): 59-89. [in Persian].

Shairi, Hamidreza. (2007). An Examination of Various Discourse Systems from a Semiotic-Semantic Perspective. The Seventh Iranian Linguistics Conference. Allameh Tabataba'i University. [in Persian].

Album of Coins(n.d.). Album of Ilkhanid Coins. Uljaytu. https://www.sahebdivan.ir/%D8%B3%DA%A9%D9%87-%D8%B6%D8%B1%D8%A8-%D8%AA%D8%A8%D8%B1%DB%8C%D8%B2-%D8%AF%D8%B1-%D8%AF%D9%88%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A7%DB%8C%D9%84%D8%AE%D8%A7%D9%86%DB%8C%D8%A7%D9%86/.

Album of Coins(n.d.). Album of Ilkhanid Coins. Uljaytu. https://www.zeno.ru/search.php?searchid=412457&page=40.

احمدی، بابک. (۱۴۰۳). ساختار و تأویل متن. تهران: انتشارات مرکز.

اسکولز، رابرت. (۱۳۹۸). درآمدی بر ساختارگرایی در ادبیات، ترجمه‌ی فرزانه طاهری. تهران: انتشارات آگاه.

اسمیت، جان ماسون. (۱۳۶۶). تاریخ اقتصادی– اجتماعی ایران در دوره مغول. ترجمه‌ی یعقوب آژند. تهران: انتشارات اطلاعات.

پالمر، فرانک. (۱۴۰۰). نگاهی تازه به معنی‌شناسی، ترجمه‌ی کوروش صفوی. تهران: انتشارات مرکز.

پراپ، ولادیمیر. (۱۴۰۱). ریخت‌شناسی قصه‌های پریان، ترجمه‌ی فریدون بدره‌ای. تهران: انتشارات توس.

پطروشفسکی، ایلیا پاولوویچ. (۱۳۶۳). اسلام در ایران. ترجمه‌ی کریم کشاورز. تهران: انتشارات پیام.

ثمره، یداله. (۱۳۹۵). آواشناسی و دستور زبان فارسی. تهران: انتشارات نشر دانشگاهی.

داد، سیما. (۱۴۰۳). فرهنگ اصطلاحات ادبی. تهران: انتشارات مروارید.

سرافراز، علی اکبر و آورزمانی، فریدون. (۱۴۰۳). سکه‌های ایران از آغاز تا دوره زندیه. تهران: انتشارات سمت.

شعیری، حمیدرضا. (۱۳۹۸). تجزیه و تحلیل نشانه– معناشناختی گفتمان. تهران: انتشارات سمت.

شعیری، حمیدرضا و وفایی، ترانه. (۱۳۸۸). راهی به نشانه–معناشناسی سیال: با بررسی موردی ققنوس نیما. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

شعیری، حمیدرضا. (۱۳۹۲). مبانی معناشناسی نوین. تهران: انتشارات سمت.

شمیسا، سیروس. (۱۳۸۳). انواع ادبی. تهران: انتشارات فردوسی.

صفوی، کورش. (۱۳۹۳). درآمدی بر معنی شناسی. تهران: انتشارات سوره مهر.

صفوی، کوروش. (۱۳۹۴). معناشناسی کاربردی. تهران: انتشارات همشهری تهران.

علیزاده مقدم، سید اصغر. (۱۴۰۳). پژوهشی در سکه‌های اولجایتو . تهران: انتشارات پازینه.

مستوفی، حمدالله. (۱۳۸۷). تاریخ گزیده. به اهتمام عبدالحسین نوایی. تهران: انتشارات امیرکبیر.

معین، محمد. (۱۳۸۷). فرهنگ فارسی. تهران: انتشارات زرین.

میرصادقی، جمال. (۱۳۸۸). عناصر داستان. تهران: انتشارات سخن.

یارمحمدی، لطف الله. (۱۳۸۳). گفتمان‌شناسی رایج و انتقادی. تهران: انتشارات هرمس.

یورگنسن، ماریانه. (۱۳۹۵). نظریه و روش در تحلیل گفتمان. ترجمه‌ی هادی جلیلی، تهران: انتشارات نی.

شعیری، حمیدرضا. (۱۳۸۸). از نشانه‌شناسی ساختگرا تا نشانه–معناشناسی گفتمانی. نقد ادبی. س۲. (۸): ۵۲–۳۳.

شعیری، حمیدرضا، اسماعیلی، عصمت و ابراهیم کنعانی. (۱۳۹۲). تحلیل نشانه–معناشناختی شعر باران. ادب پژوهی. (۲۵): ۸۹–۵۹.

شعیری، حمیدرضا. (۱۳۸۶). بررسی انواع نظام‌های گفتمانی ازدیدگاه نشانه–معناشناسی. همایش زبان‌شناسی ایران، مجموعه‌مقالات هفتمین همایش زبان‌شناسی ایران – جلد ۱. ۱۱۹ –۱۰۶.